

2.3. ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА «ОСНОВИ ОРФОЕПІЇ ІНШОМОВНИХ ТЕКСТІВ В ТРАДИЦІЙНИХ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ЖАНРАХ», ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗШИРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ – СПІВАКІВ, ХОРОВИХ ДИРИГЕНТІВ ТА АРТИСТІВ ХОРУ

Назар Якобенчук

Вступ

Збагачення Освітніх програм новими Освітніми компонентами є важливим процесом осучаснення освітньої діяльності ЗВО і розширення векторів індивідуальної траєкторії здобувачів освіти. Поєднання слова і музики в Європейській музичній культурі має багатовікові традиції. Величезний масив визнаного класичного репертуару виконується виключно мовами оригіналу, і сучасний музикант повинен грамотно і усвідомлено відноситися до озвучення цих текстів. Варто зауважити, що фонетика у вокальній реалізації дещо відрізняються від загальної орфоєпії та фонетики іноземних мов і потребує додаткових знань та практичних напрацювань. З метою поглиблення відповідних компетенцій здобувачам освіти запропонована освітня компонента «Основи орфоєпії іншомовних текстів в традиційних вокально-хорових жанрах». У представленій публікації надаються деякі важливі аспекти запропонованої дисципліни. Зокрема, будуть розглянуті основні фонетичні та дикційні особливості іноземних мов поруч із базовими принципами орфоєпії та проаналізовано значення занурення здобувачів освіти в сферу фонетики та вокальної дикції, в контексті отримання необхідних знань та практичних вмінь.

Завданням курсу освітньої компоненти не є поглиблене вивчення іноземних мов, граматичних особливостей та правил побудови мовних структур, адже таку функцію можуть виконувати курси іноземних мов в ЗВО. В свою чергу детальне вивчення іноземних мов обмежено у кількісному розрізі до однієї або двох з огляду, можливого часу навчання для ефективного опанування курсу. Представлена освітня компонента є унікальною програмою, тому що дає змогу охопити основні європейські мови, які є невід’ємною частиною європейського музичного мистецтва, але не в розумінні глибокого занурення у всі аспекти вивчення мови, а сконцентровано

на аспектах пов'язаних з вокальною виконавською традицією. Цей підхід забезпечить студентам певний професійний рівень здобуття фахових знань та вмій актуальних у сучасному світі, де вимоги до фахівців досить високі.

Основними мовами, фонетику та орфоєпію яких буде розглянуто у представленій публікації, є латинська, італійська, німецька, французька та англійська мови.

§ 1. Орфоєпія іншомовних текстів у аспекті вокально-хорового виконавства

Освітня компонента «Основи орфоєпії іншомовних текстів в традиційних вокально-хорових жанрах» є новою розробкою освітньо-професійної програми «Диригентсько-хорове мистецтво (академічне)», що базується на досвіді провідних європейських навчальних закладів, аналізі майстер класів та молодіжних програм для опанування таких професій як: диригент хору, диригент оркестру, оперний та камерний співак.

В представленій публікації розглянуто не тільки особливості дикції та фонетики іноземних мов, але й наукові праці та дослідження найбільш відомих науковців у цій сфері в розрізі вокально-хорового виконавства.

Більшість людей опановує нову мову шляхом спроб та помилок, та найбільш точний шлях до розуміння вимови пролягає через вивчення фонетики — наукового методу, що спрямований на дослідження звучання мови та законів її формування.

Тренування слухових навичок в процесі вивчення мови є надзвичайно важливим, адже для того щоб відтворити певні слова, спочатку треба навчитися правильно слухати і чути мову та звуки, які вона формує. Але для співу недостатньо відтворювати звуки вимови. Потрібно мати особливі навички, так як під час вокалізації довжина звуків може бути набагато довшою, ніж під час розмови. Звуки повинні вимовлятися абсолютно коректно, продукуючи комунікативну чіткість та уникаючи вокального напруження.

Фактором, що ускладнює сприйняття, розпізнавання та відтворення звуків під час співу є те, що співак, окрім дикції та фонетично вірної вимови, мусить фокусуватися ще й на звуковидобуванні та технології співу, що в свою чергу робить такий симбіоз надзвичайно трудомістким процесом, який поглинає майже всю увагу співака.

До прикладу, деякі співаки вважають спів англійською та німецькою мовами найбільш складним, що викликає затиснення співацького апарату. Часто-густо це є результатом перенесення неправильного продукування мови у спів.

В вокально-хоровій музичній традиції сонористика та ритм слова є інтегрованою частиною самої музики і часто надихає не менш, а іноді і більше, ніж ідея, носієм якої вона є. Літературний текст має свою так звану «музику». Саме тому співак має докладати всіх зусиль для того, щоб виконувати твори мовою оригіналу, так як музика самого тексту є не менш важливою ніж музика, яка вбудована в сонористику і ритм слова. Тому музика в цілому і «музика» літературного тексту є одним цілим і не можуть бути розділеними.

Перед виконавцями творів, що містять текст іншомовного походження стоїть надзвичайно важке завдання, адже він не просто має бути зрозумілим для носіїв мови, але й також мусить досягати такої ж самої якості звуку та продукування голосу, яку зазвичай може надати співак, співаючи на своїй рідній мові. З іншого боку, виконуючи твори без будь-яких помилок у вимові, чіткість тексту досить легко можна зіпсувати через типові акценти і наголоси рідної мови співака. Поєднання всіх цих елементів є надзвичайно важким завданням.

Наукові праці з питань дикції та фонетики текстів іноземного походження. Багато науковців з різних знаних університетів займалися питанням іншомовної фонетики і зокрема її особливостями у вокальній сфері. Серед них варто згадати деякі праці, до яких ми будемо звертатися та цитувати у публікації. Це робота Девіда Адамса «A handbook of diction for singers. Italian, German, French» [7]. Цей підручник був створений для студентів, що вивчають вокальну дикцію італійської, німецької та французької мови. Книга написана для тих, чия рідна мова є англійською, але основні принципи є корисними і для іншомовних студентів.

Також важливою працею у царині співу англійською мовою є видання Oxford University Press під назвою «Singing and communicating in English» авторка Катрін Лябуфф [11], де, окрім розгляду особливостей фонетики англійської мови у нерозривному зв'язку із Інтернаціональним Фонетичним Алфавітом, надається детальний опис технології видобування необхідних фонетичних звуків англійської мови. Особливу увагу авторка приділяє технології формування фонетичних звуків під час співу, що досить суттєво відрізняється від звичайної технології, що використовується в розмові.

Надзвичайно корисним для студентів є книга Джона Моріарті «Diction» [15]. Це видання є унікальним, тому що поєднує в одній книзі фонетичні та дикційні особливості італійської, латинської, французької та німецької мов. Вправи, які ввійшли до цієї збірки, дуже вдало опрацьовані, адже вибудовані таким чином, що в одній вправі, яка сфокусована на певний звук ми маємо змогу опрацьовувати правила правопису одразу чотирьох мов.

Для прикладу можна навести таблицю в якій вказано інформацію стосовно фонетичного звуку [ɛ]:

Англійська	Німецька	Французька	Італійська
bell	bellen [bɛ:l:en]	belle[bɛ le]	bello [bɛ:l:lo]
bet	Bett[bɛ:t]	bête [bɛ te]	betto [bɛ:t:to]
let	letzt [lɛ:t:st]	leste[lɛ ste]	letto [lɛ:t:to]
pen	Pendel [pɛ:n del]	peine [pɛ ne]	penso [pɛn so]
wren	rennen [rɛn:nen]	reine[rɛ ne]	rendo [rɛn do]
pear	Perle [pɛr lɛ]	père[pɛ re]	perdo [pɛr do]

Таким чином на цьому прикладі ми можемо порівняти як в різних мовах записується один і той самий звук, що допомагає легше засвоїти певні фонетичні звороти, які його формують.

Досить об'ємна праця Томаса Грубба «Singing in French. A manual of French diction and French vocal repertoire» [9] занурює у фонетичні та дикційні особливості однієї з фонетично найскладніших мов — французької. Хотілося б навести цитату самого автора: «...Працювати вглиб набагато краще, ніж працювати поверхнево, коли мова йде про навички; співак може пізніше перенести все, що було детально вивчено, на інші матеріали. Перш за все курс дикції для співаків не повинен бути "академічним". Замість безкінечних тестів на запам'ятовування правил, читання вголос на заняттях і, що найгірше, дорогоцінного часу, витраченого на граматичні тренування, співак мусить виходити з занять "розігрітим" через інтонування голосних звуків, або ще краще, через інтонування цілих текстів творів...» [9, с. 15, 16].

Надзвичайно приємно включити до робіт, розглянутих у цій публікації «Довідник з німецької мови для україномовних співаків» (автор Павло Гунька, упорядник — Роман Дзундза) [2].

Також слід згадати що в нашій публікації розглядаються праці не тільки фонетичного спрямування певних іноземних мов, а також книги, де досліджується загальна проблематика голосу, резонансу та зрозумілості. Так у своїй книзі «The Tongue as a gateway to voice, resonance, style, and intelligibility» (Язык — як портал до голосу, резонансу, стилю та зрозумілості) авторка доктор Анжеліка Нейр [16] торкається дуже важливих аспектів анатомії, психології та принципів створення резонансу людського голосу, а також розглядає язик та нижню щелепу, як невід'ємну частину голосового апарату людини. Все що стосується голосу — пов'язано з голосними, але приголосні дають резонанс, без якого неможливе чітке продукування голосу і слів. Ця думка є однією з головних у цій детальній та цікавій праці.

Інтернаціональний фонетичний алфавіт (IPA (The International Phonetic Alphabet), як інструмент для роботи з іноземними текстами

Поняття Інтернаціонального алфавіту (далі ІФА) є незамінним інструментом будь-якої дискусії стосовно звуків притаманних іноземним мовам. Вивчити ІФА досить нескладно, але неможливо переоцінити допомогу ІФА при роботі з фонетикою та дикцією іноземних мов. Ми пропонуємо обов'язкове вивчення ІФА, як універсального інструменту.

Водночас варто відмітити, що, хоча ІФА і дає можливість отримати необхідну загальну інформацію, все ж не може надати вичерпний об'єм необхідних знань, особливо щодо співацької фонетики. Мова є досить складним об'єктом і потребує багатогранного вивчення. Так, наприклад, часто зустрічаються співаки, які співають згідно всіх правил дикції та фонетики, а все ж їх вимова звучить неприродно та одноманітно. Це пов'язано із складною системою акцентів та наголосів. Саме тому не можливо опанувати фонетику самостійно, спираючись тільки на фонетичний алфавіт, особливо у контексті вокально-хорового виконавства. Саме тому ІФА для співаків має деякі розбіжності з загальноприйнятими правилами та знаками позначення певних звуків.

У своїй книзі «A handbook of diction for singers» [7] Девід Адамс вказує на необхідність пристосовувати ІФА саме для співу, адже зрозуміло що під час співу можуть виникати різні складнощі, які залежать не тільки від процесу співу, але й від особливостей голосу того чи іншого співака, його досвіду та фізіологічних властивостей. Тому кожен досвідчений викладач і виконавець має у своєму арсеналі

певні інструменти та хитрощі, які дозволяють створити ілюзію потрібного звучання, трохи видозмінивши його задля того, щоб спростити виконання певних звуків у певному регістрі. Необов'язково це мусить бути крайній верхній регістр. Іноді співаки зустрічаються із складнощами в середньому чи нижньому регістрі, які викликані певними особливостями голосу та фізіології конкретного співака. Це наводить нас на думку, що хоча уніфікації ІФА для співаків існують, все ж кожен вокаліст має усвідомлено їх застосовувати, враховуючи індивідуальні особливості вдосконалення фонетики певної мови в контексті технічних та художніх вокальних завдань. Тому викладач чи виконавець має тримати в своєму арсеналі інструменти, за допомогою яких він може досягти потрібного результату більш комфортним для співака засобом.

Метод Турвагнера (Thurwagner method)

Нижче наведена таблиця уніфікованої фонетичної анотації для співаків Каміля Турвагнера (патент 1908 року):

DIAPHONOGRAMME

STANDARD VOWEL SOUNDS													NASAL			
signs representing Standard Vowel Sounds.	â	a	é	è	œ	i	î	o	u	û	ë	ā	ē	ō	œ̃	
Examples in ENGLISH	a in father	a in fat	y in busy	e in fresh	u in fuss	es in neat	o in old, rose	o in lord	oo in food			an in wander	an in thanks	on in don't	un in lunch	
Examples in FRENCH	â in âme	a in la masse	é in répété	è in frère	œ in petite	i in fini	î in dîme	o in porte	ou in soupe	u in vu, sur	eu in feu, jeu	an in tante	in in vin, fin	on in langue	un in lundi	
Examples in ITALIAN	a in gatto	a in aller	e in vedere	o in porchi	o in non, con	i in il vino	o in dove	o in porta	u in una, luna			an in quanto		on in ponte		
Examples in GERMAN	aa in Saal	a in Stadt	e in Dehmut	e in Herr	o in Kaabe	i in sieben	o in wo, Rose	u in Blume	u in Blüte	oe in Goethe	an in Bank			on in Concert		

STANDARD CONSONANTAL ARTICULATIONS																								
signs representing Standard Articulations	b	d	f	g	h	j	k	l	m	n	p	r	s	t	v	y	z	ʃ	ʒ	ʒ	ʃ	ʒ		
Examples in ENGLISH	b in bag	d in deaf	f in feast	g in game	h in half	j in pleasure	k in kid	l in let	m in meat	n in nest	p in peace	r in real	s in sister	t in taste	v in vital	y in yet	z in zeal	ʃ in shoe	ʒ in singer					
Examples in FRENCH	b in bonbon	d in décidé	f in face	g in galerie	h in tu hais	j in joujou	k in kilo	l in libérier	m in midi	n in net	p in paradis	r in rose	s in sac	t in petite	v in vite	y in fillette	z in zèle	ʃ in machine	ʒ in algue					
Examples in ITALIAN	b in bevere	d in diva	f in farfalla	g in gatto	h in gelo	j in come	k in liberia	l in molto	m in niente	n in povero	p in solo	r in terra	s in volta	t in Magnajo	v in rosa	y in so scritto	z in ogni	ʃ in gli	ʒ in gli					
Examples in GERMAN	b in Bier	d in Danc	f in Vater	g in gelb	h in Hans	k in Kaiser	l in Lieben	m in Mutter	n in Nacht	p in Peter	r in Ruhm	s in Wasser	t in Tag	v in Wasser	y in Ja	z in süßen	ʃ in schnell	ʒ in langer					ch in ich	sch in auch

(Three special English articulations have been omitted in this table which is especially intended for English speaking people who don't need any explanation about them, they are: Th, W as in "wood", and double l at the end of words as in "well".)

В верхньому горизонтальному ряду ви можете знайти фонетичні символи та знаки, що використовуються для позначення для всіх основних голосних звуків та артикуляцію приголосних, які існують у основних європейських мовах, що зустрічаються у вокально-хоровому виконавському мистецтві. Ці фонетичні знаки використовуються для позначення у французькій, італійській та німецькій му-

зичній літературі за методом Турвагнера. Кожен знак представляє лише один голосний звук або артикуляцію приголосних. Також ви можете знайти у цій самій колонці приклади англійською мовою, так як це видання розраховано на англomовного читача. Наведені приклади допомагають краще продемонструвати той чи інший звук за допомогою розповсюджених слів, в даному випадку англійської мови.

Пробіли, які можна побачити у деяких клітинах, означають що той чи інший звук не існує у мові, яка представлена у певному горизонтальному ряду. Це означає що стосовно таких голосних або приголосних звуків треба проконсультуватися з викладачем, який має певний рівень компетенції у питанні фонетики визначеної мови.

У колонці носових звуків знаходяться звуки, які піддаючись впливу приголосної N стають носовими, що майже завжди зустрічається у певних європейських мовах. Ця колонка стосується випадків, коли приголосна N не є необхідною для вимови або вимовляється майже непомітно. Варто зауважити, що в англійській, італійській і німецькій мовах окрім того, що вимовляються голосні з носовим відтінком, також в тій чи іншій мірі артикулюється і сама приголосна N. В цей час, у французькій мові — приголосна N у випадку з носовими голосними, не вимовляється зовсім. Саме тому в колонці, що презентує носові голосні в цьому випадку відсутня літера N в представленому методі.

Співак мусить дуже добре опрацювати виконання носових звуків у французькій мові, так як вони є досить незвичними і мають багато тонкощів, пов'язаних із артикулюванням. Для цього необхідно звернутися до викладача, який має певну компетенцію, або є носієм мови. Разом з тим, якщо літера N мусить вимовлятися після носового звуку — це мусить бути позначено фонетичним позначенням звуку.

Дифтонги

Дифтонгом називають два голосних звуки, які вимовляються майже одночасно в одному складі і позначаються у цьому методі двома фонетичними знаками, при чому один з цих знаків буде меншим ніж інший. Таким чином з позначень буде зрозуміло що голос мусить швидко перейти від меншого знаку і зробити опору на більший, тобто основний знак.

Латинська мова

Про особливості кожної європейської мови можна говорити досить багато, адже мови розвивались по-різному і в різному

середовищі. Відомо що походження основних європейських мов бере свій початок з Латинської мови, яка формувалась на основі грецької, яка свого часу дуже багато запозичила з фінікійської мови. Це вказує на те, що основні європейські мови мають дуже багато спільного між собою, а також тісний зв'язок з латиною та грецькою мовою. Та не дивлячись на це, розвиток мов пішов різними шляхами. Відомо, що в європейських країнах до відносно недавніх часів панувала латинська мова, як мова освіти та науки, адже ще зовсім недавно наукові праці обов'язково мали писатися латинською мовою.

При порівняльному аналізі основних сучасних європейських мов з латиною ми можемо побачити, що латинська мова має досить чіткі та прості правила фонетики, тому, у порівнянні, наприклад, з французькою, суттєвих дикційних проблем та проблем з вимовою не повинно виникати.

Мусимо згадати про те, що існує кілька варіантів латинської мови. Латинська мова, у тому вигляді, у якому вона використовується у сучасній науці, богослужінні та виконавському музичному мистецтві не існувала в часи Римської імперії. Тому те, що ми зараз називаємо латинською мовою — є так званою «відновленою» мовою, яка має не так вже й багато спільного з оригіналом.

В вокально-хоровій традиції виконавства в основному використовується так звана «церковна латина» (Ecclesiastical Latin), вимова якої, до речі, була частково стандартизована в кінці восьмого століття нашої ери під час освітніх реформ Карла Великого. Але навіть після часткової стандартизації виникало багато розбіжностей у фонетиці латинської мови. Це було пов'язано з тим, що латиною послуговувались в різних країнах Європи, і місцеві діалекти та фонетичні особливості досить сильно впливали на вимову. І хоч правила так званої відновленої латинської мови досить прості і чіткі, все ж виникає чимало розбіжностей вимови в залежності від регіону. Так до прикладу латинська літера «С» в певних випадках вимовляється як звук «ц», тоді як у інших сполученнях звучить як звук «к». Але коли за диригентським пультом італієць, або коли виконується музика італійського композитора — здебільшого диригент просить вимовляти замість звуку «ц» — звук «ч» відповідно правилам сучасної італійської мови. І теоретично має на це право, адже італійці вважають себе прямими спадкоємцями Римської імперії та латинської мови. Але Німеччина теж має повне

право називати себе послідовником цих традицій і в деяких словах зберегла оригінальне звучання латинської мови. Як ми вже згадували вище — латинська літера «С» в оригінальній латинській мові завжди звучала б як звук «к», так само як і дифтонг «ae» читався б як «ай», на відміну від «відновленої» латинської, де цей самий дифтонг вимовляється як звук «е». Всі ми з вами зустрічали латинське слово «Caesar», яке перекочувало майже у всі сучасні мови, і до прикладу, в українській мові звучало б як «цезар». Але в оригінальній латинській мові це саме слово звучало б як «кайзер». Це слово ми вже зустрічали у німецькій мові, де королів земель Німеччини називають «кайзер» (Kaiser). Можна зробити висновок, що в деяких словах німецька мова зберегла більше автентичності латинської мови, а ніж інші мови. Тобто питання вимови латинської мови і досі є досить складним і спірним питанням.

В нашій публікації ми будемо розглядати основні стандартизовані фонетичні правила, які є загальноприйнятим еталоном у церковному католицькому середовищі, так як латинська мова в вокально-хоровій традиції зустрічається в основному в творах, що написані на духовні тексти. Першу офіційну та ґрунтовну працю по стандартизації латинської мови реалізував Папа Пій X (Pope Pius X) 1903 році, а пізніше ця робота була опублікована Гільдією Святого Григорія (St. Gregory Guild) у 1937 році і мала назву «Правильна вимова латинської мови, згідно з використанням в Римі». Пізніше ця робота була розширена та наново видана Вільямом Холлом (William D. Hall) у 1971 році. Важливо згадати працю Роберта Хайнса (Robert S. Heins) «Керівництво з дикції латинської мови для співаків» (The Singer's Manual of Latin Diction and Phonetics) [10], яка є однією з робіт, на яку ми будемо опиратися в нашій публікації.

Голосні:

В латинській мові існує шість голосних: А, Е, І, О, У, Y.

В латинській мові всі голосні звуки мусять бути чіткими та незмінними, абсолютно «чистими». Змішування звуків в дифтонгах, як наприклад у італійській чи англійській мові, заборонені. Виходячи з вищезгаданої роботи звуки голосних «А» та «У» мусять бути насиченими, «теплыми» та відкритими. Досить уваги треба приділити літері «О», яку не можна перекривати, занадто округляючи губи, а також занадто відкривати. Коректно цей звук буде вимовлятися в українському слові «коло».

правопис	вимова	ІФА	Транслітерація англ.
А	мати	[ɑ]	ah
Е	серед	[ɛ]	eh
І	біль	[i]	ee
О	гори	[]	aw
У	фура	[u]	oo
У	гілля	[i]	ee

Приклади:

Kyrie eleison

Gloria in excelsis

Credo in unum Deum

Sanctus, Benedictus qui venit

Agnus Dei, dona nobis pacem

Коли зустрічаються дві голосні поспіль (окрім дифтонгів), вони вимовляються окремо з чітко вираженим звуком кожної голосної. Якщо вони належать до одного складу — треба вимовляти їх як розділений склад, тобто перша частина довжини складу звучить перша голосна, а потім переходимо до іншої голосної. І все це в рамках одного складу. Пропорції довжини голосних в такому складі можуть бути дещо різними, в залежності від слова.

Приклади:

Eleison

Filii

Mei, ait

В музичній практиці іноді зустрічаються твори деяких композиторів, які формують мелодію з текстом таким чином, що дві такі го-

лосні припадають на одну ноту. В такому випадку вони можуть розглядатися як дифтонг, де перший звук має більшу довжину, а другий голосний звук майже не помітний і з'являються безпосередньо перед наступним складом.

Такі випадки можуть позначатися ритмічним малюнком, що робиться для точності ансамблю та чіткості дикції, але їх не можна артикулювати як окремі ритмічні одиниці.

Дифтонги AE та OE вимовляються як звук «е» і позначаються за допомогою ІФА таким чином [ɛ] та за допомогою транслітерації (англ.) «eh».

Приклади:

bonae voluntatis
tenebrae factae sunt
rex coelestis
in saecula saeculorum

Дифтонги AU, EU, AY вимовляються з більшою довжиною першого голосного звуку, а другий з'являється безпосередньо перед наступним складом. Таким чином другий склад є досить коротким і ніби прикріплений до наступного складу. Дифтонг «AU» вимовляється як щось середнє між «ау» та «ав», майже як у слові «аврора». «EU» так само як щось середнє між «еу» та «ев», майже як у слові «еврика».

Приклади:

Laudate Dominum
Victimae paschali laudes

Літера U відповідає звукові «у» та має деякі особливості. Коли вона стоїть після літер «Q» або «NG» і після цього буквосполучення з'являється голосна — вона артикулюється як округлий звук «в» і є частиною того ж самого складу, голосна якого стоїть після цього буквосполучення.

Приклади:

qui, quae, quod, quam (кві, кве, квод, квам)
unde fluxit sanguine (унде флюксіт сангвіне)

Приголосні

В латинській мові голосні є «теплими» та насиченими «вокальними гармоніками». Та приголосні визначають основний характер цієї стародавньої мови. Чітка та швидка артикуляція є обов'язковою. Подвійні приголосні мають бути подовжені і ледь помітно призупинені.

Приголосні в латинській мові:

B, C, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, X.

Літ.	Вимовляється	Сполучення літер	Приклади
B	Вимовляється як звук «б»		Benedictus...
C	Перед літерами E, AE, OE, I, Y вимовляється як «ц» (або «ч» у випадку з італійською вимовою). В інших випадках вимовляється як «к».	Сполучення «CC» вимовляється як «кц» (або «тч» в італійському варіанті прононсу) приклад: Ecce succredos Але як «кк» в наступних випадках Peccata mundi Сполучення «CH» як «х» а в італ. варіанті як «к» Приклади: Christe eleison Jesum Christum	Dona nobis pacem Descendit de coelis Rex coelestis In dulci jubilo Cum sancto spirito Glorificamus te Ubi caritas
D	Вимовляється як звук «д»		
F	Вимовляється як звук «ф»		
G	Вимовляється як «г». У випадках італійської мови перед літерами та дифтонгами E, AE, OE, I вимовляється як «дж». В інших випадках як «г»	В італійській манері вимови буквосполучення «GN» вимовляється як звук «нь» Приклади: Agnus Die Propter magnam O magnum... Magnificat	Gloria Patri Panis angelicus Filius unigenitum
H	вимовляється як «х». в інших трактуваннях латини ця літера є німа. Тобто не читається, окрім двох випадків: nihi, nihil	Диграф «PH» вимовляється як звук «ф».	Pax hominibus Et homo factus est
J	Вимовляється як «й». Іноді може записуватись як «і», адже раніше ця літера існувала тільки в такому вигляді.		Jubilate Deo Jesu Christe Et semini ejus Alleluia

Продовження табл.

K	Вимовляється як звук «к» Ця приголосна була запозичена із грецького алфавіту і, як правило, використовувалася в словах грецького походження.		
L	Вимовляється як пом'якшене «л»		
M	Вимовляється як «м»		
N	Вимовляється як «н»		
P	Вимовляється як «п»	Диграф «РН» вимовляється як звук «ф».	
Q	Зустрічається тільки у сполученні з літерою «U»	Сполучення «QU» перед голосними вимовляється як «кв». В інших випадках як «ку». Приклад: Aqua Сполучення «NGU» перед голосними вимовляється як «нгв». В інших випадках як «нгу». Приклади: Lingua Lingula	
R	Вимовляється як «р». На початку слова, а також коли зустрічається подвійна літера — має деяке подовження. Слід зауважити що цей звук треба артикулювати чітко і близько. В жодному разі не вимовляється як «г» в англійській, німецькій чи французькій мові.		Miserere nobis Per prophetas Rex tremendae et resurrexit

Продовження табл.

S	Вимовляється як звук «с» за виключення випадків коли ця літера знаходиться між двома голосними. За такої умови вона вимовляється як «з».	Сполучення «SC» в італійському варіанті перед E, AE, OE, I, Y вимовляється як «ш». Приклади: ascendit suscipe	Sanctus Veni Sancte Spiritu Miserere mei, Deus Invisibilium In paradisum
T	Вимовляється як тверде «т»	Сполучення «TI» вимовляється як «ці» перед голосними і після будь-якої літери, окрім приголосних S, X, T. Приклади: Gratias agimus tibi Deprecationem nostram Consubstantialem Patri Mixtio Сполучення «TH» завжди вимовляється як тверде «т» Приклади: Catholicam Sabaoth	
V	Вимовляється як звук «в»		
X	Вимовляється як «кс»	Сполучення «XC» вимовляється як як «кск» перед літерами O, A, U Excogitare, excusatus В італійській манері перед літерами E, AE, OE, I, Y читається як «кш»	

Правила наголосу

Як було зазначено вище — наголос є однією з визначальних особливостей будь-якої мови, адже якщо ми ставимо наголос на хибний склад — може докорінно змінитися значення слова, або це слово може стати незрозумілим. В латинській мові існують досить чіткі правила наголосу. Пропонуємо визначитися з деякою термінологією, щоб у подальшому було легше розуміти про що йдеться. В латинській мові у відповідності з традиційними наголосами нас цікавлять

перш за все передостанній склад та третій з кінця. Для кращого розуміння правил наголосу пропонуємо називати їх відповідним чином: *ultima* (ультіма) — останній склад, *penultima* (пенультіма) — передостанній склад, та *ante penultima* (анте) — передостанній або третій з кінця. Так я правила наголосу стосуються в основному тільки передостаннього складу — аналізувати слова треба не з початку, а з кінця. Існує поняття довгого складу та короткого. Якщо другий склад з кінця (*penultima*) є довгим — залишаємо наголос на ньому. Якщо він коротким — переносимо склад на один вліво, тобто на *ante penultima*. В деяких підручниках для вивчення мови та адаптованих для читання текстах є позначення довгих та коротких складів. Довгий склад позначається знаком «*Ā*», а короткий «*Ǻ*». Але в текстах вокально-хорових жанрів такого ми не побачимо, тому дуже важливо добре знати правила для того, щоб абсолютно правильно розставляти наголоси в словах.

Якщо слово налічує всього два склади — наголос завжди ставиться на *penultima*, тобто передостанній.

Наступні правила стосуються слів, які налічують три і більше складів.

Перша частина правил стосується випадків, коли *penultima* є довгим складом. В таких випадках ми залишаємо наголос на цьому складі:

1. Передостанній склад вважається довгим, якщо містить дифтонг.

Наприклад слово «*poeta*» містить дифтонг «*OE*», тому наголошуємо цей склад.

2. Коли голосний передостаннього складу стоїть перед кількома приголосними. Наприклад у слові «*trans-ver-sus*» склад «*ver*» є передостаннім, а «*sus*» останнім. Таким чином голосна «*e*» стоїть перед двома посліпль приголосними. Саме тому наголошуємо передостанній склад.

3. Голосна стоїть перед літерами «*x*» або «*z*». Наприклад у слові «*gly-cyr-hi-za*» голосна літера «*i*», що міститься у *penultima* стоїть перед літерою «*z*». В такому випадку наголошується цей склад.

4. Якщо голосна складу *penultima* належить до суфіксів *al*, *ar*, *in*, *os*, *ur*. Приклади: *Ver-te-bra-lis*, *me-di-ci-na*, *fib-ro-sus*, *pa-la-ti-nus*. В таких випадках наголошується передостанній склад.

Коли ж склад *penultima* є коротким — наголос переноситься на один склад вліво, тобто на склад *ante penultima*.

1. Якщо голосна складу *penultima* стоїть перед голосною (окрім дифтонгів) — наголос переноситься.

Приклади: *ar-ti-cu-la-ti-o*

2. Голосна передостаннього складу стоїть перед двома приголосними, одна з яких b, p, d, t, g, або c та інша з яких r або l. Наприклад у слові pal-pe-**bra**

3. Голосна, яку містить передостанній склад, належить до суфіксів ic, ol, ul, cul.

Приклади: zy-go-ma-**ti-cus**, al-ve-**o-lus**, ra-mu-**lus**, au-ri-**cu-la**.

Італійська мова

Цікавим фактом є те, що італійську мову часто порівнюють за мелодичністю з українською. І справді українська мова є досить м'яка і схожа за принципами утворення і поєднання звуків, хоч і не є мовою романської групи. І все ж є досить суттєві відмінності італійської мови від української, і основна відмінність спостерігається у голосних. Як відомо, в українській мові існує шість голосних звуків. В італійській мові існує сім голосних звуків, хоч і в деяких діалектах існує більше.

«Незмінні голосні»

Незмінними голосними називаємо голосні a, і та u, тому що де б ми їх не зустріли — вони завжди вимовляються за допомогою тих самих звуків.

Звук a [ɑ] можна порівняти із еквівалентом звуку «а» в слові «батько» в українській мові. Вимовляється з розслабленими губами та дещо опущеною щелепою.

Приклади:

Aida, sala, canta, lana, forza

Треба намагатись дуже точно артикулювати саме звук «а» без будь-яких домішок, що роблять звук незрозумілим і менш чітким.

Звук і [i] дуже схожий на еквівалент вимови в слові «вік» української мови.

Приклади:

Infinito, fino, imparare, ira, limpida,

Звук U [u] — теж є досить схожим на еквівалент в українській мові, як в слові «мур». В жодному разі не можна вимовляти цей звук як в англійській мові після деяких приголосних, коли літера «u» перетворюється на звук «ю», як у слові «mute», або коли ця літера відображає звук «а», як у слові «tun». Завжди вимовляємо чітко «у».

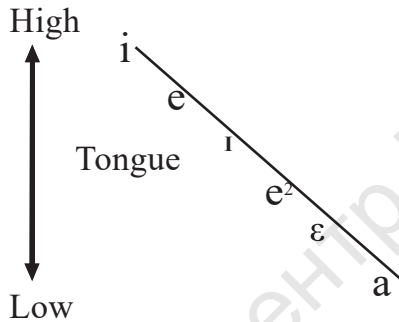
Приклади:

Futura, muta, tutto, lunga, turbato.

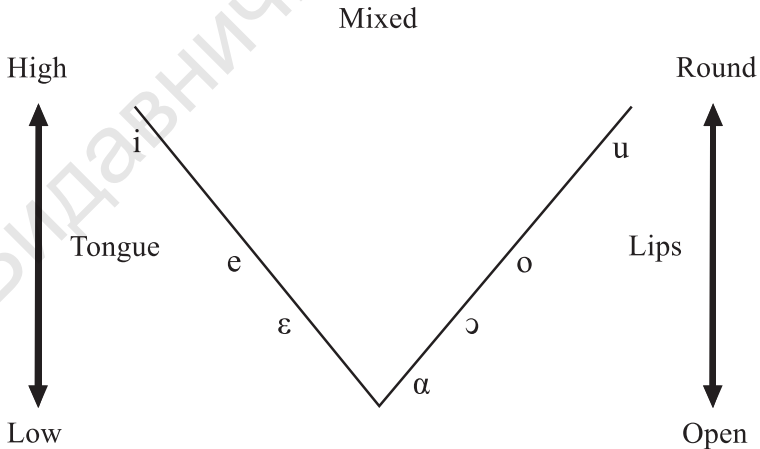
«Варіативні» голосні звуки

Звуки «е» та «о» мають по два варіанти вимови — закриті та відкриті.

Нижче наведена таблиця для практичних вправ з вимови специфічних звуків, притаманних основним європейським мовам з книги Джона Мотіарті (John Motiarty) «Diction. Italian, Latin, French, German: the sounds and 81 exercises for singing them» [15, с. 7], в якій автор наводить графік так званих «відкритих» звуків, які ще називають «низькими», тому що положення язика при вимові цих звуків є низьким, і, так званих, «високих» або «закритих», що, відповідно, вимовляються з високим положенням язика.

Наступний графік того ж автора дуже добре демонструє співвідношення між положення язика та округлістю губ при вимові відкритих та закритих звуків:

Відкритий звук «е» має еквівалент вимови в українській мові, як у слові «мед». Прикладом можуть слугувати слова, що широко застосовуються:

Bello, letto, senso, gemma, lento (гарний, ліжко, сенс, дорогоцінний камінь, повільно).

Відкритий звук «о» теж має український еквівалент, як у слові «дорога».

Як приклад теж можна привести розповсюджені слова:

Porta, gioia, forza, gioco (приносити, радість, сила, гра).

Закритий звук «е» не має точного еквівалента в українській мові. Якщо вводити певні порівняння, то можна сказати що між звуком «е» та «і» існує ще одна голосна. Закритий звук «е» ми можемо побачити наприклад в слові «vero» (справжній). Вимовляється з високим положенням язика і дещо «пласким» вертикальним положенням губ, ніби ми намагаємося вимовити звук «і».

Варіативність вимови відкритих та закритих звуків є тим нюансом який дуже часто нівелюється виконавцями, що не знають італійську мову. Вони погано відчують різницю і часто не задумуються над правильністю вимови цих голосних, що призводить до хибного звучання слова, а іноді навіть спотворює його зміст.

Наголоси.

Ще одним важливим аспектом фонетики і чіткої дикції є наголоси, що мають суттєве значення для будь-якої мови. Водночас в кожній мові є свої нюанси, бо наголос є важливою позицією, що створює «мелос» мови і допомагає чітко розділяти слова в потоці речення, розрізняючи лексичне значення та граматичні форми слів. В італійській мові також важливо знати правила, як формуються наголошені та ненаголошені склади, адже від наголосу іноді залежить значення слова. Отже, якщо наголосити неправильний склад — вас можуть навіть не зрозуміти. В італійській мові сформувались досить чіткі правила, що з одного боку робить легшим занурення у фонетику та дикцію, а з іншого вимагає їх чіткого дотримання.

Перш за все варто чітко визначити як в цій мові відбувається поділ на склади. Наведемо базові приклади:

- якщо одна приголосна знаходиться між двома голосними — вона відходить до другого складу: *ma-ri-to, po-te-re*;
- подвійна консонанта розділяються між складами: *el-la, som-mo*.
- дві приголосні, перша з яких l, m, n, r теж діляться між складами: *al-to, an-ti-co*;

- в інших випадках дві приголосні залишаються разом в наступному складі: giu-**sto**, fi-**glio**. Три приголосних посліпль розділяються одна плюс дві: **com-pro**, **al-tro**. Виключенням є літера «S». Вона переходить до наступного складу: a-**stro**, mo-**stra**.

Ненаголошені звуки «е» та «о».

Ненаголошені звуки «е» та «о» можуть бути «закритими» і «відкритими».

Якщо ненаголошені звуки «е» та «о» передують наголошеному складу — вони є закритими:

De-li-zio, spe-ran-za, se-gui-ta
do-ma-ni, so-spi-ra, com-pra-re.

Якщо ненаголошені звуки «е» та «о» слідуєть за наголошеним складом, або є останнім складам — вони є завжди відкритими:

Ve-nu-te, te-ne-re, pen-sa-re, an-ge-lo, finchè, vendè
so-spi-ro, com-pra-to, pu-ro, i-do-lo, avrò, no, so.

Слова, які містять один склад краще співати відкритими:

Ne, te, se, che.

В словах, що містять один склад і закінчуються на «о» — цей звук завжди відкритий:

No, so, ho, fò, ciò.

Зазвичай в словниках склади позначаються певними знаками:

Accento acuto (гострий акцент) — «é». Так позначається закритий звук «е».

Accento grave (важкий акцент) — «è». Так позначається відкритий звук «е».

Наголошений звук «е» з'являється у п'яти позиціях.

1. В кінці складу.
2. Якщо передує одній приголосній в цьому ж самому складі.
3. Якщо передує подвійній приголосній.
4. Якщо передує голосній.
5. Якщо стоїть в кінці слова.

Наведемо ряд прикладів відкритого звуку «е»

Якщо наголошений склад ante-penultima містить «е», а також коли перед «е» стоїть літера «i» або «u» — цей звук «е» буде відкритим:

sè-co-lo, mè-di-co, im-mè-mo-re, gè-li-da
piè-no, ciè-co, guè-ra, guèl-fo.

Також звук «е» слід вимовляти, як відкритий, коли після нього слідує літера «s», що сполучена ще з однією приголосною:

è-sco, pè-sco, tem-pè-sta, dè-stra, vè-spa.

«Є» буває відкритим у іменниках та прикметниках, що закінчуються суфіксом -ero:

mi-stè-ro, im-pè-ro, al-tè-ro, zè-ro, sin-cè-ro, è-ro (è-ri, è-ra).

Виключення складають слова: **cè-ro, nè-ro, rè-ro, vè-ro** та дієслово — **io spero** (я надіюсь) і т. д.

Зазвичай звук «є» вимовляється відкритим, коли після нього стоїть приголосна та сполучення **io, ia, ua**, іє:

sè-rio, tèm-pio, gè-nio, nè-nia

bè-stia, èm-pio, trè-gua, e-sèm-pio.

Завжди звук «є» буде відкритим, коли склад, що містить цей звук наголошений і знаходиться в кінці слова:

Per-chè, fin-chè, dac-chè.

Якщо «є» стоїть перед приголосною в одному складі і якщо цей склад наголошений — звук «є» в основному відкритий:

Sèm-pre, sèn-to, sèn-so, sèm-pi-ce.

Якщо «є» передусє голосній і склад, який містить це звук є наголошений — він зазвичай відкритий:

lèi, sèi, bèi, idèa, mièi.

Наведемо ряд прикладів закритого звуку «є».

В кінці складу, як правило, «є» є закритим звуком. Прикладом можуть слугувати слова: **mè-no, rè-na, vè-ro, sè-ra, sè-gno.** Варто зауважити, що «є» залишиться закритою навіть коли останній склад підлягає притаманному італійській мові скороченню: **mè-n, vè-r.**

Завжди закритий «є» у наступних суфіксах:

В іменниках із закінченням -éccio, -éccia : **fréccia, bréccia**

-éggio, éggia : **paréggio, tréggia**

-éssa, -ézza : **contéssa, principéssa, bellézza, carézza**

-éfica, -éfici : **carnéfica, carnéfici**

В прислівниках із закінченням -mènte : **finalmènte, documènte**

В прикметниках із закінченням -évole, -évoli : **piacévole, piacévoli**

В дієсловах із закінченням -ésti, èmmo, -éste, -érono: **vendésti**

-ésti, -éssò, -éssero, -éssimo: **vendéssi**

-evano : **vendévano**

-éssa, éssò: **proméssò, riméssa**

Також звук «є» є закритим у зменшувально-пестливих суфіксах -etto, -etta, -etti, -ette:

Cerchiétto, casétta, canzonétta, Violétta, Musétta

Але варто зауважити, що цей звук буде відкритим у більшості тих самих суфіксів, якщо вони не є зменшувально-пестливими:

accètto, affètto, perfètto, dilètto

Також «е» закритим у випадках із словом *détto* та сполучення із цим словом: *benedétto*, *maledétto* а також у словах *strétta*, *vendétta*, *tétto*.

Якщо «е» в наголошеному складі передє двом приголосним — цей звук іноді відкритий, іноді закритий. Певних чітких правил у цьому випадку немає, тому таку інформацію треба обов'язково дивитися у словнику:

Відкритий	Закритий
fèbbre	nébbia
ècco	sécco
règge	gréggio
bèlle	stéssò

В поетичних текстах деякі слова третьої особи однини та множини можуть підпадати під скорочення. В таких випадках «е» є відкритим, так само як і в повній формі:

tacéva стає tacéa	ridéva стає ridéa
tacévano стає tacéan	ridévano стає ridéan

Наголошений звук «о» з'являється у п'яти позиціях:

1. В кінці складу.
2. Якщо передє одній приголосній в цьому ж самому складі.
3. Якщо передє подвійній приголосній.
4. Якщо передє голосній.
5. Як стоїть в кінці слова.

Приклади відкритого звуку «о».

Якщо наголошений склад *ante-penultima* містить «о», а також коли перед «о» стоїть літера «і» або «u» — цей звук є відкритим:

po-ve-ro, no-bi-le, o-pe-ra, lo-gi-co
pio-ve, chio-ma, fio-co, vio-le.

Завжди відкритий звук «о», коли є наголошеним у кінці слова:
an-drò, par-le-rò, can-tò, a-vrò.

Також цей звук зазвичай є відкритим (іноді закритим), коли після нього слідує літера «s» та ще одна приголосна:

bo-sco, co-sta, mo-stro, po-sto, no-stro.

Звук «о» є відкритим у іменниках, що закінчуються суфіксом *-òro*, *-òri*, *-òra*:
-òri та дієсловах що мають закінчення *-òro*, *-òri*, *-òra*:

ò-ro, im-pè-ro, te-sò-ro, in-dò-ra, a-dò-ri,

Виключення — lò-ro

Зазвичай «о» є відкритим, коли після нього стоїть приголосна та сполучення io, ia, ua, ie:

stò-ria, glò-ria, prò-prio, vi-tò-ria

peò-nia, ò-zio, me-mò-ria, An-tò-nio.

Завжди відкритий, коли передує кладу gli:

fò-glio, vò-glio, or-gò-glio, im-brò-glio

Звук «о» є відкритим, коли передує літері «s» та одній або кільком приголосним:

bòs-co, ò-spi-te, òs-so, tò-sto

Виключення: mò-stro, fò-sco, pò-sto, lò-sco

Приклади закритого звуку «о».

Завжди закритий в іменниках з закінченням -one та у формі множини -oni, навіть якщо перед ним стоїть «i»:

can-nò-ne, na-ziò-ne, sta-ziò-ni, re-li-giò-ni.

Завжди закритий у прикметниках із закінченням -òso, -osa, -ose:

a-mo-ro-so, do-lo-ro-sa, vo-lu-tuo-so.

Завжди закритий у словах із закінченням -ore та -ori (множина), окрім випадків коли перед ним стоїть «u»:

amore, dottore, fiori.

В кінці складу, як правило, наголошений звук «о» є закритим:

so-no, do-no, cro-ce, a-mò-re, go-la.

Коли передує приголосній у тому ж самому наголошеному складі — як правило є відкритим:

sòl-di, pòr-ta, ri-sòl-ve-re, sòr-te,

але якщо після нього зустрічається l + c, f, g, m, p, t — зазвичай є закритим:

Dòl-ce, gòl-fo, còl-pa, vòl-to, a-scòl-ta-no.

Завжди є закритим, якщо передує сполученням mb, mm, mp:

òm-bra, sòm-mo, piòm-ba, ròm-pe-re.

Також «о» є закритим, якщо після нього слідує літера «n»:

Sòn, còn-te, ròn-di-ne, pòn-te.

Це правило не діє, коли в наголошеному складі після «о» стоїть подвійна «n». В таких випадках «о» може бути як закритим так і відкритим:

dònna, nònna, sònno, tònno

Звук «о» є відкритим, коли передує літері «s» та одній або кільком приголосним:

bòs-co, ò-spi-te, òs-so, tò-sto.

Виключення: **mo**-stro, **fo**-sco, **po**-sto, **lo**-sco.

Апокопація або усічення (troncamento) — це процес опущення останньої голосної в слові. Більшість слів в італійській мові закінчуються голосною і це стосується дієслів, іменників, прикметників та прислівників. Тільки кілька прийменників, артиклів та негативна частка «non» закінчуються приголосними.

Усічення не змінює вимову слова, яке підпало під скорочення. Якщо в нескороченому вигляді «o» було закритим, в скороченому варіанті теж буде закритим:

cuore стає cor

an-co-ra стає ancor

mag-gio-re стає maggior

Дифтонги та як правильно їх співати

Основні дифтонги в італійській мові:

ai : **mai, sai, vai**

au : **auran, pausa, Lauretta**

ei : **lei, bei, sei**

oi : **poi, vuoi, suoi**

ui : **cui, fui, lui**

ae : **paesano**

ao : **Paolo, ciao**

eu : **Euridice**

Під час співу цих дифтонгів треба зробити першу голосну дещо довшою для того, щоб дифтонг не здавався розділеним. Рекомендовано такі дифтонги виконувати у співвідношенні голосних по довжині 3:1. Якщо дифтонг припадає на одну ритмічну одиницю — він може бути виконаний кількома способами:

- як справжній дифтонг, коли перша голосна продовжується якнайдовше, а друга розглядається як перехідна і з'являється безпосередньо перед наступним складом;

- якщо довжини невеликі рекомендується голосні розділити на дві однакових ритмічних одиниці. У випадку коли дифтонг припадає на великі довжини дозволяється різна довжина голосних, але такі випадки треба розглядати індивідуально і розподілення мусить відповідати музичним ідеям та стилістиці твору.

Іноді композитор у своєму творі може розділити дифтонг на дві ритмічні одиниці. В такому випадку дифтонг треба виконувати згідно вказівкам автора.

Елізія — це явище в італійській мові, коли слова зв'язуються. В таких випадках дві або більше голосних припадають на одну ноту. Поділ довжини голосних може різнитися у різних виконавців, але є п'ять основних правил, якими рекомендується керуватись:

1. Наголошена голосна повинна бути довшою аніж ненаголошена.

2. Коли розглядаються голосні, які не є наголошеними — голосна більш важливого слова буде довшою. До прикладу якщо вибір між голосною дієслова і голосною артиклю — перша голосна буде довшою, адже є важливішою.

3. Коли виникають сумніви щодо довжини голосних — можна довжину ноти розділити на рівні частини для кожної голосної.

4. Ніколи не зупиняйте гортань між голосними.

5. Голосні не повторюються:

Mi grida **ad** ogni **istante** — «мі-грі-да-до-ні-стан-те» (він щохвилини кричить на мене).

Подвійні приголосні

Особливу увагу треба приділити подвійним або так званим «приголосним із зупинкою» — bb, cc, dd, gg, pp, tt, zz. На відміну від німецької та французької мови, в італійській мові важливо надзвичайно підкреслено вимовляти ці подвійні приголосні з маленькою «зупинкою» між ними.

Подвійні приголосні ff, ll, mm, nn, rr, ss, vv вимовляються без зупинки. Під час співу у цих подвійних приголосних звуковисотність залишається незмінною, окрім подвійних ss та ff, які не є звучними, так як є фрикативними.

Подвійні приголосні не можна ігнорувати чи скорочувати, так як це може змінити значення слова, яке ви вимовляєте, адже в італійській мові досить багато слів, які відрізняються лише подвоєнням півголосної:

carro (візок) — caro (дорогий),

atto (зроблено) — fato (доля),

mamma (мати) — m'ama (мене любить),

ecco (тут) — есо (відлуння),

faccie (обличчя множ.) — face (смолоскип),

notte (ніч) — note (нотатка)

vanno (вони йдуть) — vano (даремно),

ville (вілли) — vile (боягузливий),

anno (рік) — ano (анус).

Коли в групі слів односкладне слово стоїть перед словом, що починається з приголосної, ця приголосна може бути подовжена так, ніби вона є подвоєна. Прикладом можуть слугувати часто вживані сполучення слів «chi sa» (хто знає), що вимовляють «chi ssa», або «riu sao» (більш дорогий/дорожчий), який слід вимовляти «riu ccsao». Але такі «подвоєння» не застосовуються після артиклів, особистих займенників та прийменника «di». Це правило стосується не всіх регіонів Італії і в вокальній практиці використовується тільки для підкреслення емоційного стану, або для фраз, що виконуються parlando (говіркою) або quasi parlando (ніби говіркою).

§ 2. Типові помилки у вимові, притаманні україномовним студентам

Очевидним є той факт, що кожна мова має свої особливості і систему фонетики та вимови. До прикладу, в деяких мовах існують звуки, які надзвичайно важко вимовити європейцю. Ще важче іноді розрізнити певні слова і звуки в таких мовах, як корейська чи китайська, де звуки є дещо нечіткими. Ми звикли орієнтуватись на чіткі звуки, що притаманні українській та основним європейським мовам, серед яких можна виділити німецьку та італійську, де вимова є дуже близька і досить чітка.

Виходячи з вище наведених фактів, можна сказати що і проблеми при вимові у представників різних національностей — різні. Якщо в коло уваги взяти саме латинську та італійську мову, яким ми приділили найбільшу увагу в представленому дослідженні, то можна вирізнити типові помилки, які з нашого досвіду часто допускають студенти та молоді виконавці:

1. Особливу увагу необхідно приділити літері та звуку «р» в латинській та італійській мові. Так як більшість студентів вивчали в навчальних закладах англійську мову, в якій звук «р» буває дещо «нівельований» та «пом'якшений», спостерігається тенденція до вимови цього звука таким чином в інших мовах, де цього робити не треба. Саме такою є латинська та італійська мови. Звук «р» мусить бути чітким, а язик при цьому мусить «коливатись», як то відбувається при вимові українського слова «робота». В жодному разі не можна заглиблювати та нівелювати звук «р».

2. Здавалось б що звук «а» не складає жодної проблеми для україномовних виконавців, та все ж іноді виникають проблеми, які

стосуються вимови саме цього звука. Часто його вимовляють недостатньо яскраво і відкрито. «Заглиблення» цієї літери не відповідає правилам фонетики латини та італійської мови.

3. Звук «о» виконавці теж часто плутають із його вимовою в англійській мові, і наприклад, в італійському слові «по» останній звук досить часто вимовляють як «оу», що є абсолютно неприйнятним у мовах, розглянутих у нашій статті.

4. В латинській мові дифтонг AU часто вимовляють недостатньо витримуючи звук «а» перед тим як перейти до звуку «у».

5. В певних випадках латинської мови сполучення «ti» перед голосною вимовляють як «ті» замість «ці».

6. В італійській мові для того, щоб вимова була максимально природною і наближено до носія мови, літери «t» і «d» треба вимовляти, використовуючи альвеолярну зону замість вимови «на зубах». Таке звучання робить ці приголосні менш різкими.

7. Дуже часто виконавці не приділяють достатньої уваги подвійним приголосним. Навіть коли викладач вказує на цей недолік — студент недостатньо подвоює приголосну, що є кричущою помилкою.

8. Дуже важливу особливість італійської мови можна охарактеризувати італійським словом «legato». Голосні повинні перетікати одна в одну, не мусить бути зупинок між словами. Правильна вимова італійської мови допомагає і в співі. На це треба звертати увагу.

Отже питання вимови, правильної артикуляції та чіткої дикції лежать в різних площинах. Важливо, щоб студент вслуховувався в специфіку «звучання мови», фонетичні нюанси. На перших етапах різниця закритих і відкритих голосних, злиття голосних, чи подвоєння приголосних може бути мало помітною при поверховій увазі. Носію ж мови, ці нюанси є не тільки рельєфними але і вкрай важливими щодо змістовного сприйняття. Недбала вимова дратує і часто унеможлиблює розуміння змісту сказаного або заспіваного тексту. Тому варто налаштувати себе саме на загострене сприйняття деталей вимови. Велике значення також має робота з артикуляційним апаратом, що повинен бути вільним і гнучким. Ряд приголосних і голосних вимовляється з використанням дещо іншої роботи артикуляторів ніж в нашій мові. Треба розуміти необхідність відпрацювання нових відчуттів у вимові і слідкувати за послідовністю їх застосування.

Ще одним важливим питанням співу іншомовних текстів є чітке розуміння змісту кожного слова. Здавалося б цей факт не має прямого відношення до якості вимови слів, але саме розуміння змі-

сту слова «зафарбовує» його певним емоційним відтінком, дозволяє усвідомлено підкреслити ключові слова в реченні. Ці моменти дуже сильно впливають на чіткість та змістовне наповнення тексту, що вимовляється або співається. Тому кожному співакові важливо не тільки розуміти правильну вимову кожного слова, враховуючи фонетичні властивості мови, але і знати переклад, розуміючи місце цього слова в реченні.

Отже, робота з іншомовними текстами вимагає прискіпливої уваги та терпіння, бажання розібратися в деталях звучання кожного слова і особливостях фонетики мови в цілому. Музикантам, як правило допомагає музичний слух, що професійно спрямований на виявлення нюансів звуків. Знання граматики допомагає правильно його спрямовувати і знаходити ті елементи, які слід більш детально опрацьовувати. Існує чимало прикладів всесвітньо відомих співаків, які говорять з певним акцентом на іноземній мові, але співають на ній, так само як носії цієї мови. Цей факт говорить про професійне і вкрай відповідальне відношення цих людей до свого фаху, їх працелюбність та цілеспрямованість. Тобто при бажанні і чітко поставлених завданнях, можна досягти вражаючих успіхів і навіть в професійній сфері вийти за межі своїх «побутових» можливостей.

Взаємозв'язок слова та звуку є енергетичним сплавом, який поєднує змістовний та емоційний компонент в контексті національної культури, що сформувала ту чи іншу мову. Тому проникнення в деталі фонетики, допомагає нам до певної міри відчувати національне світосприйняття, що безумовно відображалось в творчості композитора теж. Отже якість вимови іншомовних текстів в співі демонструє не тільки професійний рівень співака з технічної точки зору, але і характеризує глибину його проникнення в художній образ та рівень культурної інтеграції.

Висновки

Як ми можемо з вами побачити — процес оволодіння мовою є надзвичайно синкретичним. Він вбирає у себе велику кількість знань, що лежать в площині фонетики, артикуляції, лексики та інших мовознавчих наук, а також вимагає надзвичайно систематизованої та послідовної праці. Знання, які дозволяють глибше зануритись у царину мови, охоплюють майже усі сфери культурної та побутової діяльності людини. В свою чергу музичне мистецтво різних жанрів,

а особливо оперних, кантатно-ораторіальних і загалом — вокально-хорових, є також глибоко синкретичним — поєднуючи слово, музику, дію і багато інших процесів, які не лежать на поверхні. Для того щоб їх усвідомити — треба зануритись в деталі кожної складової. Мова є особливо важливою і своєрідною частиною синтезу музики і співу. Шляхи її розвитку тісно пов'язані з культурою загалом і національними традиціями.

Питання мови в музичному мистецтві формувалися дещо своєрідним шляхом під впливом музичної інтонації, що до певної міри виростала з мовних інтонаційних обертів. Протягом століть склалися різні традиції виконавства та формування звуків в контексті саме процесу вокалізації. І це абсолютно нормально, адже фізично процес співу дійсно відрізняється від процесу мовлення. Так, до прикладу, під час виконання творів французькою мовою ми можемо виявити цікаві факти, зокрема застосування окремої ритмічної одиниці на останній склад або літеру, які, за правилами орфоєпії, не вимовляються у французькій мові під час розмови. Але при вокальному виконанні такий склад ми мусимо озвучувати, інакше ми порушимо нотний текст композитора, який відштовхувався від логіки музичної інтонації, поєднуючи мелодію із літературним словом. Також є певні правила, що сформувалися у вокально-хорових жанрах стосовно поєднання голосних та елізії у італійській мові, які наведені у нашій публікації. Отже, в такому випадку навіть носій мови може не знати правил вимови такого тексту в співі. Як правило, при відомих оперних театрах існує коуч (coach — персональний тренер). Ця людина займається виключно вимовою текстів з врахуванням вокальних особливостей. Часто такий професіонал працює навіть з носіями мови, шліфуючи дикційну чіткість і правильність вимови. Отже вимова в співі дещо відрізняється від правил вимови під час мовної комунікації, а тому заслуговує уваги науковців, що є дотичними до музичної та лінгвістичної сфери одночасно. Як приклад можна навести мистецтво перекладу у музичній культурі. Коли перед письменником чи мовознавцем стоїть завдання зробити якісний переклад опери, пісні чи кантати — беруться до уваги мови оригіналу, жанру, вокальної фізіології та техніки. Ідеальним є переклад, що максимально наближений по звучанню до оригіналу, і при цьому досить точно передає зміст. Це дуже важливо, адже композитори вищого ґатунку завжди зважали на технологію та фізіологію співу, консультувалися з кращими представниками вокального

мистецтва. Саме тому надзвичайно актуальним є розширення знань у цій галузі студентів та виконавців, адже лінгвістична грамотність є невід'ємною частиною професіоналізму.

Вважаємо що на теренах української науки пов'язаної із виконавським мистецтвом вокально-хорових жанрів має зрости інтенсивність досліджень не тільки щодо до співу іноземними мовами, але й українською. Адже виразне і змістовне донесення слова має, як технічні так і художні аспекти, на які ми можемо не звертати увагу, використовуючи мову лише як засіб комунікації. У виконавському сценічному мистецтві дикція професійного співака включає в себе роботу артикуляційного апарату, чітке донесення змістовної сторони тексту, емоційне занурення в художньо-образну сферу і багато інших компонентів, кожен з яких вимагає розуміння поставлених завдань і поглибленої аналітичної роботи.

Література

1. Бусел В. А. Італійсько-український, українсько-італійський словник. Київ : Перун, 2017. 560 с.
2. Гунька П. В. Довідник з німецької мови для україномовних співаків. Івано-Франківськ ; Львів ; Тернопіль, 2019. 51 с.
3. Латинсько-український словотвірний словник. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2010. 880 с.
4. Чернова І. В., Горман О. П. Зарубіжна музика: історія, стилі, напрями : навч. посіб. Львів : НАСВ, 2016. 246 с.
5. Чоботар О. В., Серебрякова Н. О. Граматика сучасної німецької мови. Донецьк : БАО, 2007. 432 с.
6. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2003. 352 с.
7. Adams D. A Handbook of Diction for Singers. Italian, German, French. Oxford : Oxford University Press, 1999. 180 p.
8. Gildersleeve B. L., Lodge G. Gildersleeve's Latin Grammar. New York : Dover Publications, 2013. 958 p.
9. Grubb T. Singing in French : a manual of French diction and French vocal repertoire. New York : Shimmer Books, 1979. 232 p.
10. Heins R. S. Singer's Manual of Latin Diction and Phonetics. New York : Schirmer Books, 1975. 86 p.
11. LaBouff K. Singing and Communicating in English. Oxford : Oxford University Press, Inc, 2008. 326 p.

12. Leigh S. A. Testing an Approach to Teaching Italian Lyric Diction to Opera Singers: An Action Research Study : A thesis submitted ... for the degree of Master of Arts / Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto. Toronto, 2016. 167 p.
13. Montgomery C. German lyric diction workbook. Nashville : S.T.M. Publishers, TN, 2011. 282 p.
14. Montgomery C. Italian Lyric Diction Workbook. 3rd ed. Nashville : S. T. M. Publishers, TN, 2011. 210 p.
15. Moriarty J. Diction. Italian, Latin, French, German ... the Sounds and 81 Exercises for Singing Them. Boston, Massachusetts : ECS Publishing, 2008. 257 p.
16. Nair A. The Tongue as a Gateway to Voice, Resonance, Style, and Intelligibility. San Diego : Plural Publishing. 2021. 278 p.
17. Singing Early Music: the Pronunciation of European Languages in the Late Middle Ages and Renaissance / eds.: T. J. McGee, A. G. Riggs, D. N. Klausner. Bloomington : Indiana University Press, 2004. 320 p.
18. Stelten L. F. Dictionary of Ecclesiastical Latin. Peabody, Massachusetts : Hendrickson Publishers, 1995. 330 p.
19. Thurwagner's Phonetically Annotated Songs in Foreign Languages / Annotated Under the Supervision of C. Thurwagner. Boston, Massachusetts, 1911. 186 p.
20. Wall J. International Phonetic Alphabet for Singers : A Manual for English and Foreign Language Diction. Dallas, Texas : Pst, 1989. 226 p.